

INSTITUTUL NAȚIONAL AL JUSTIȚIEI

*Anexa nr. 7
la Hotărârea Consiliului INJ
nr. 14/2 din 18.10.2021*

CURRICULUM la disciplina **„Expertize judiciare criminalistice și non-criminalistice”** *(candidați la funcții de judecător și de procuror)*

AUTOR
Olga CATARAGA,
Director, Centrul Național
de Expertize Judiciare,
Ministerul Justiției,
formator INJ

_____AVIZAT
Șef Direcție instruire și cercetare
Ecaterina POPA

CHIȘINĂU, 2021

I. PRELIMINARII

Despre importanța expertizelor judiciare în procesul judiciar se discută mult și de fiecare dată în folosul primelor. În literatura științifică s-au formulat numeroase definiții ale expertizei ca mijloc de probă. Unele surse științifice atenționează, că „...atât constatările experților, cât și concluziile ce se formulează în urma realizării expertizei, trebuie să fie conforme cu spiritul științific preconizat.”¹ Ne raliem acestei opinii și credem că nu există (și nu pot exista) în procesul judiciar mijloace de probă mai obiective prin caracterul lor, decât expertizele judiciare, care prin esența sa aduc în procesul de justiție adevărul științific².

Rolul expertizei judiciare în cadrul probatoriului sporește odată cu necesitatea obținerii prin metode științifice a datelor care au importanță pentru stabilirea adevărului și rezolvarea cauzelor penale, civile și contravenționale. Actualmente, circa 90% din cauze pot fi soluționate corect, aplicându-se rezultatele expertizei judiciare (a unui gen sau mai multe). În același timp, în întreaga lume și în special în Europa, în domeniul expertizei judiciare, mai cu seamă pe segmentul de expertize criminalistice și non criminalistice, se pune accent pe implementarea sistemelor de management (SM) adecvate, pentru a oferi transparență și credibilitate incontestabilă rezultatelor examinărilor obținute prin intermediul acestor mijloace.

Ținem să menționăm că tactica de efectuare a expertizei judiciare, în conformitate cu prevederile teoretice ale expertologiei, cuprinde câteva etape: etapa de pregătire și dispunere a expertizei, etapa de executare a expertizei și etapa finală. La prima vedere pare ceva straniu, deoarece majoritatea practicienilor, cât și unii „teoreticieni”, percep separat procesul de dispunere și cel de efectuare a expertizei, nesusizând vreo legătură între acestea. O astfel de percepere este una eronată, care conduce la consecințe grave în procesul de investigare a cauzelor și are o contribuție negativă pentru aflarea adevărului în procesul judiciar.

Pentru susținerea opiniei expuse, aducem următorul raționament: activitatea de efectuare a expertizei este o activitate procesuală, de aici rezultă și etapizarea acțiunilor, comună pentru toate activitățile de procedură:

- pregătirea;
- dispunerea;
- realizarea;
- finalizarea.

Totodată, de vreme ce întregul proces este ghidat de ordonator (instanță ori alt organ judiciar), expertul judiciar, investit să soluționeze problematica înaintată, reprezintă un ajutor pe parcursul tuturor etapelor, doar cu un grad diferit de responsabilitate și contribuție, în funcție de etapă. Același lucru se constată și pentru ordonator.

În acest sens, considerăm important să ne oprim în cadrul acestui curs la acțiunile ordonatorului, deoarece acesta este inițiatorul procesului de efectuare a expertizei, în detrimentul atribuțiilor care îi revin în conformitate cu legea procesuală. Legea procesuală, cu unele diferențe, conține prevederi similare în marea majoritate ale statelor lumii pe segmentul reglementării procesului de efectuare a expertizei, inclusiv cu sisteme de drept distincte. Astfel, conținutul propus se referă în egală măsură la ordonator, indiferent de statul de apartenență.

Pe parcursul fiecărei etape, ordonatorul are de soluționat anumite probleme. Viitorilor procurori și judecători le vor fi formate competențe și abilități necesare procesului de dispunere și efectuare a expertizelor pe categorii de cauze, faze procesuale; cunoașterea specificului pregătirii obiectelor de expertizat, în funcție de gen de expertiză, formularea sarcinilor expertului, de a întocmi ordonanțe și încheieri de dispunere a diferitor tipuri de expertize, de a aprecia oportunitatea numirii anumitor tipuri de expertize, de evaluare juridică a raportului de expertiză. În același timp, audiențelor le vor fi formate competențe de apreciere a raportului de

¹ (S. Alămoreanu Problematika expertizelor criminalistice. Note de curs pentru studenți de master, editura "Tamangiu", București, 2013, pag.24).

² Facem această apreciere din perspective ideii ca spiritul științific și corectitudinea sunt un *sine qua non* al expertizei judiciare. Unele abateri pot apărea pentru motive pe care le vom discuta în cursul lucrării.

expertiză, care constă în determinarea relevanței, admisibilității, fiabilității și suficienței, cât și a eliminării deficiențelor, în cazul când raportul este neclar, incomplet, nerezonabil sau în caz de îndoială cu privire la corectitudinea acestuia, activitățile menționate fiind indispensabile succesului soluționării proceselor judiciare.

II. COMPETENȚE

Prin studiul disciplinei, audientul va obține competențe datorită cărora va reuși:

- să poată identifica conceptele de bază cu care se operează în cadrul expertizei judiciare;
- să poată determina fără echivoc noțiunile “cunoștințe speciale”, “specialist”, “expert judiciar”, “expertiză judiciară”, ”expertiză tehnică”, ”expertiză criminalistică”, ”expertiză medico-legală”, “obiect al expertizei judiciare”, “obiective ale expertizei judiciare”, ”sarcină de expertiză”;
- să obțină cunoștințe și abilități practice de operare cu noțiunea de ”identificare criminalistică” și ”diagnosticare criminalistică” în activitatea de utilizare a expertizei judiciare criminalistice și non criminalistice în procesul de dovedire;
- să obțină cunoștințe despre sarcinile practice pe care le are de soluționat la dispunerea și efectuarea expertizelor judiciare;
- să obțină cunoștințe și abilități practice de conlucrare cu expertul judiciar la fiecare etapă de dispunere și efectuare a expertizelor judiciare;
- să poată diferenția competențele expertizelor judiciare;
- să poată formula sarcinile către expertul judiciar, reieșind din materialele puse la dispoziția acestora;
- să acumuleze deprinderi practice de pregătire a obiectelor pentru dispunerea expertizelor judiciare de genurile criminalistice și non criminalistice (conform nomenclatorului și altele, absente în acesta);
- să poată identifica limitele competențelor expertului judiciar;
- să cunoască statutul procesual al specialistului și expertului judiciar;
- să cunoască formele de raportare a rezultatelor examinărilor efectuate de către specialist și expertul judiciar;
- să poată utiliza informația obținută la interpretarea științifică a urmelor și mijloacelor materiale de probă, în scopul dovedirii adevărului judiciar;
- să poată aprecia din punct de vedere juridic rapoartele de expertiză judiciară și de constatare tehnico-științifică.

III. PRINCIPALELE OBIECTIVE

La sfârșitul studiului disciplinei, audientul va fi capabil:

- să înțeleagă rolul expertului judiciar în procesul de justiție penală și civilă;
- să înțeleagă noțiunea de “cunoștințe speciale” și modul lor de utilizare în procesul judiciar;
- să determine deosebirile privind limitele competenței expertului judiciar și a specialistului;
- să cunoască metodica generală de efectuare a expertizelor judiciare;
- să cunoască particularitățile de dispunere a diferitor tipuri de expertize judiciare (simple, suplimentare, repetate, complexe, pluridisciplinare, în comisii, cu multe obiecte, etc.) și de pregătire a materialelor pentru prezentare expertului;
- să cunoască cerințele față de prezentarea spre examinare a obiectelor, în cazul dispunerii expertizelor conform nomenclatorului, dar și în cazul dispunerii altor genuri, absente în nomenclator;
- să cunoască informația posibil de extras în urma interpretării științifice a urmelor și mijloacelor materiale de probă;
- să cunoască principiile de apreciere a rapoartelor de expertiză judiciară și de constatare tehnico-științifică;

- să cunoască procedurile de eliminare a deficiențelor în caz, că raportul de expertiză nu este complet, clar, etc.;
- să diferențieze tipurile de expertize judiciare;
- să identifice asemănările și deosebirile dintre expertiza judiciară, extrajudiciară și nejudiciară;
- să dispună expertize judiciare conform nomenclatorului și altele, care nu sunt în nomenclator;
- să formuleze sarcini de expertiză la dispunere a diferitor tipuri de expertize judiciare;
- să perfecteze ordonanțe de dispunere a expertizelor judiciare;
- să aplice cerințele către pregătirea obiectelor pentru dispunerea tuturor tipurilor de expertize;
- să identifice competențele expertului judiciar în cadrul soluționării întrebărilor înaintate în actul ordonator;
- să identifice potențialele erori în aplicarea de către expert a metodei generale de efectuare a expertizelor judiciare;
- să aprecieze raportul de expertiză în funcție de specialitatea de expertiză și tipul expertizei;
- să identifice lacunele din legislația din domeniu și să facă propuneri de modificare a acesteia;
- să propună îmbunătățiri la modul de raportare a rezultatelor cercetărilor efectuate de către specialist și expertul judiciar;
- să propună domenii de dezvoltare a expertizei judiciare criminalistice și non-criminalistice în funcție de necesitățile procesului judiciar.

IV. ADMINISTRAREA ACTIVITĂȚILOR DE SIMULARE

Denumirea disciplinei	Formator	Semestrul	Total ore	Ore curs	Ore simulative	Evaluarea
Expertize judiciare criminalistice și non-criminalistice	Cataraga Olga	I	24(8/16)	8	16	Evaluare continuă/ Examen final (test grilă și speță)

V. TEMATICA SIMULĂRILOR ȘI REPARTIZAREA ORIENTATIVĂ A ORELOR ÎN ACTIVITĂȚILE DE SIMULARE

Nr. d/o	TEMATICA	Ore curs	Ore simulative
1.	<p>Sistemul de expertiză judiciară din R. Moldova. Pregătirea și dispunerea expertizelor judiciare. Practica CtEDO în aprecierea probei cu expertiza judiciară</p> <p><i>Ore curs:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Modul de organizare a activității de expertiză judiciară din Moldova. Principalele instituții de expertiză judiciară; • Aspecte procedurale de pregătire și dispunere a expertizelor judiciare. • Modul de interacțiune al ordonatorului (instanței, procuraturii) cu expertul judiciar în procesul de efectuare a expertizelor judiciare. • Algoritmul pregătirii și dispunerii expertizei judiciare. 	2	4

	<p>Modalitățile de apreciere a raportului de expertiză de către ordonator.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Evaluarea raportului de expertiză judiciară în calitate de materie probatorie. • Principiile trasabilității și disponibilității Raportului de expertiză judiciară. • Cerințe internaționale la aprecierea probei cu expertiza în procesul judiciar. <p><i>Activități simulative:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Formularea sarcinilor cu referire la fiecare etapă de pregătire și dispunere a expertizei judiciare. • Să stabilească criteriile de alegere a instituției de expertiză și desemnare a expertului judiciar la dispunerea expertizei judiciare. • Prezentarea de soluții legate de aprecierea raportului de expertiză. • Întocmirea planului de apreciere a raportului de expertiză. • Efectuarea analizei practicii CtEDO în aprecierea probei cu expertiza judiciară. 		
2.	<p>Limitele de competență ale expertului judiciar. Particularități de dispunere a expertizelor complexe, în comisie, repetate, suplimentare, multidisciplinare și la antrenarea expertului judiciar ad-hoc</p> <p><i>Ore curs:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Cum se determină corect competența expertului judiciar și care sunt limitele de competență expertală; • Principiile de formulare a întrebărilor pentru diferite specialități și tipuri de expertiză judiciară. • Particularități la determinarea obiectivelor expertizei judiciare ecologice. <p><i>Activități simulative:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • exerciții de determinare a comitentei expertului judiciar cu utilizarea nomenclatorului expertizelor judiciare; • Formularea întrebărilor pentru diferite tipuri și specialități de expertize, exerciții practice în grup; • Determinarea tipului și specialității de expertiză judiciară necesar de a fi dispus în baza circumstanțelor deținute; • Întocmirea planului de activități pentru colectarea materialelor necesare la dispunerea expertizei potrivit sarcinii primite (conform nomenclatorului) ; • Exerciții de delimitarea a expertizei complexe de cea în comisie și pluridisciplinară/multidisciplinară; a celei repetate de suplimentară, etc. 	2	2
3.	<p>Conținutul actelor ordonatoare pentru diferite tipuri de expertiză. Cerințe procesuale și tehnice la întocmirea actului ordonator</p> <p><i>Ore curs:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Reguli de întocmire a actelor de dispunere a expertizei judiciare. • Particularități de redactare a părții dispozitive a actului de dispunere a expertizei judiciare, funcție de specialitatea și 	1	4

	<p>tipul expertizei dispuse.</p> <p><i>Activități simulative:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Exerciții de delimitare a obiectelor expertizei (de examinat și pentru comparație); • Întocmirea actelor de ordonare a expertizei judiciare la diferite specialități și tipuri de expertiză. • Analiza reciprocă a actelor de dispunere, întocmite în grupuri/individual. 		
4.	<p>Deprinderi necesare organului judiciar cu referire la structurile practice ale modulelor de acțiune în cadrul activităților expertului judiciar. Activitățile succesive în procesul efectuării expertizei, asigurarea transparenței în activitatea de efectuare a expertizei judiciare</p> <p><i>Ore curs:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Noțiuni de metodologie, metodă și metodică de efectuare a expertizei judiciare; • Clasificarea metodelor și metodicilor de efectuare a expertizei judiciare; • Metoda generală de efectuare a expertizei judiciare; • Etapele metodicii generale de efectuare a expertizei judiciare și sarcinile acestora; • Metodicile-tip de efectuare a expertizelor judiciare criminalistice și non criminalistice; • Metode tehnico-științifice utilizate la efectuarea expertizei judiciare criminalistice și non criminalistice ; • Raportul de expertiză judiciară, structura și cerințele față de conținut; • Alte forme de raportare a rezultatelor examinărilor efectuate de expertul judiciar și specialist; • Clasificarea greșelilor de expertiză; • Greșeli de examinare; • Greșeli cu caracter de perfectare a rapoartelor de expertiză Studierea RE, RCTȘ prin prisma ordonatorului; <p><i>Activități simulative:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Exerciții de delimitare noțiunilor de ”metodologie”, ”metodică” și ”metodă” de expertiză;, utilizate în cadrul efectuării expertizelor judiciare, urmare a analizei RE; • Verificarea respectării etapelor metodicii generale de efectuare a expertizei judiciare, pe exemple practice ale RE; • Exerciții de delimitare a greșelilor expertului de activități intenționate, nerespectare a metodicii, etc.; • Prezentarea soluțiilor în situații legate de erorile de expertiză. 	2	4
5.	<p>Sisteme de management implementate în activitatea de expertiză judiciară criminalistică și non criminalistică și rolul lor în sporirea eficacității aprecierii probei cu expertiza</p> <p><i>Ore curs:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Noțiuni generale cu referire la sistemele de management adecvate activității de expertiză judiciară; • Noțiuni generale despre procesul de acreditare a instituțiilor de expertiză judiciară; 	1	2

	<ul style="list-style-type: none"> • Cerințe generale pentru competența laboratoarelor de încercări și etalonări – SM SR EN ISO/CEI ISO 17025, • Evaluarea conformității Cerințe pentru funcționarea diferitor tipuri de organisme care efectuează inspecții - SR EN ISO/CEI ISO 17020. • Sisteme integrate de management aplicate în cadrul instituțiilor de expertiză judiciară. • Asigurarea validității rezultatelor expertizelor judiciare. <p><i>Activități simulative:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Exerciții cu privire la aprecierea importanței respectării cerințelor sistemelor de management adecvate activității de expertiză judiciară; • Exerciții de deosebire a concluziilor expertului judiciar, formulate urmare a aplicării metodei acreditate și a celei fără acreditare; • Rezolvarea problemelor cu privire la aplicarea metodelor validate în soluționarea sarcinilor de expertiză judiciară. 		
Total		8	16

VI. METODICA ACTIVITĂȚILOR DE SIMULARE/RESURSE LOGISTICE

METODICA ACTIVITĂȚILOR DE SIMULARE	RESURSE LOGISTICE
<p>Scenariile conform cărora se vor petrece activitățile de simulare sunt elaborate de formator pe baza unor cauze și situații reale, însă nu se vor copia sau repeta.</p> <p>Scenariile sunt modelate astfel încât, pe lângă faptul că, vor implica situații des întâlnite în practică, vor scoate în prim plan subiecte complicate sau dificil de soluționat, ceea ce va implica (pentru audienți) un efort suplimentar de studiere a practicii judiciare, teoriei de specialitate etc.</p> <p>Scenariile nu vor include și actele procedurale care se întocmesc cu ocazia numirii și efectuării expertizelor.</p> <p>Scenariile vor fi întocmite astfel încât să includă posibilitatea participanților de a discuta și contesta argumentat și întemeiat actele respective.</p> <p>În cadrul activităților simulative se vor studia metodicile generale de efectuare a expertizei și a metodicilor-tip pentru diferite genuri de expertiză; rapoartele de expertiză și a altor forme de raportare a examinărilor; rapoartele de expertiză sub acreditare și se vor delimita de categoria celor care nu se află sub acreditare.</p> <p>Formabilii se vor familiariza cu SR EN ISO/CEI ISO 17020 și SM SR EN ISO/CEI ISO 17025, particularitățile de implementare a lor în activitatea de expertiză, beneficiile</p>	<ul style="list-style-type: none"> ➤ condiții special amenajate pentru simularea proceselor de efectuare a cercetărilor; ➤ echipament de înregistrare video și audio; ➤ o sală dotată cu unul sau mai multe calculatoare și printere; ➤ acces la internet, materiale de birotică; ➤ după caz: tablă flip-chart, proiector, soft ZOOM.

acreditării laboratoarelor și impactul asupra procesului judiciar.

Simulările vor fi asistate de următorii specialiști:

Viorica Trifăuțan, Vasile Grosu, Iurie Gavrilița șefi LEJs din Centrul Național de Expertize Judiciare, Ministerul Justiției.

Liudmila Postica, expert judiciar psiholog CNEJ

Efîm Obreja, Oleg Ziber, Lucia Chintea - experți judiciari de categorie superioară ai LEJs Centrul Național de Expertize Judiciare, Ministerul Justiției.

EVALUAREA

A. Evaluarea continuă a audientului se va face cu două note pe scara de la 1 la 10 pentru fiecare activitate de simulare în care este antrenat. O notă va fi acordată pentru calitatea actelor procedurale întocmite (individual sau în grup). A doua notă va fi acordată pentru calitatea prestației verbale.

La evaluarea activității scrise se recomandă luarea în calcul a următoarelor criterii:

- a) Cunoașterea, aplicarea și interpretarea normelor de drept material și procedural.
- b) Capacitatea de a rezuma și reda faptele.
- c) Capacitatea de a întocmi actele procedurale structurat și clar, în conformitate cu dreptul procedural național.
- d) Caracterul complex și plenitudinea documentelor.
- e) Corectitudinea soluției reținute în încheierea judecătorească și a concluziilor făcute.
- f) Aplicarea dreptului internațional și a normelor drepturilor omului.
- g) Veridicitatea și logica motivării.
- h) Limbajul și stilul de redare.

La evaluarea activităților verbale se recomandă luarea în calcul a următoarelor criterii:

- a) Cunoașterea, aplicarea și interpretarea normelor de drept material și procedural.
- b) Motivarea și caracterul adecvat al argumentelor.
- c) Modul de executare a obligațiilor și de exercitare a drepturilor care rezultă din calitatea procesuală atribuită în cadrul simulării;
- d) Corectitudinea aprecierii faptelor și a probelor;
- e) Corectitudinea reacției la situații neașteptate;
- f) Comportamentul în situații de conflict sau situații emoționale dificile;
- g) Corectitudinea, logica și ordinea adresării întrebărilor în cadrul audierilor;
- h) Calitatea strategiilor și tacticilor procesuale aplicate;
- i) Creativitatea;
- j) Aplicarea dreptului internațional și a normelor drepturilor omului;
- k) Veridicitatea, structurarea și logica expunerii verbale;
- l) Gestionarea timpului judiciar (pentru audientul care joacă rolul de judecător).

B. Evaluarea finală se va efectua prin examen compus dintr-un test electronic (întrebări teoretico-aplicative) și speța, care va consta în întocmirea unui act procedural legat de dispunerea expertizei judiciare criminalistice/ non criminalistice ori de pregătire pentru dispunere, ori de apreciere a unui raport de expertiză judiciară criminalistică/ non criminalistică.

VIII. REFERINȚE BIBLIOGRAFICE RECOMANDATE:

A. LEGISLAȚIA NAȚIONALĂ

1. Legea nr. 68 din 14.04.2016 “Cu privire la expertiza judiciară și statutul expertului judiciar”.
2. Codul penal al Republicii Moldova, adoptat prin Legea nr.985-XV din 18.04.2002;
3. Codul de procedură penală al Republicii Moldova, adoptat prin Legea nr.122-XV din 14.03.2003;
4. Codul civil al Republicii Moldova, adoptat prin Legea nr.1107 din XV din 6.06.2002;
5. Codul de procedură civilă al Republicii Moldova, adoptat prin legea nr.225-XV din 30.05.2003;
6. Codul contravențional al Republicii Moldova, adoptat prin Legea nr. 218-XVI din 24.10.2008;
7. Codul vamal al Republicii Moldova, adoptat prin Legea nr.1149 din 20.07.2000;
8. HG 195 din 24.03.2017 “Privind aprobarea Nomenclatorului expertizelor judiciare”;

B. LITERATURA DE SPECIALITATE

1. Alămoreanu Sorin, ”Problematika expertizelor criminalistice. Note de curs pentru studii de master.”, ed. Tampangiu, 2013;
2. Ionescu Lucian, Sandu Dumitru, Identificarea criminalistică, editura științifică, București,1990;
3. Munteanu maxim, ”Bancnota națională și valutară Între fals și autentic”, Chișinău, 2018;
4. Stancu Emilian, Criminalistica, vol-1, ed. III, editura ACTAMI, București, 1999;
5. Stoian Maria Georgeta, Contribuția expertizei fizico-chimice a probelor materiale la probațiunea judiciară”, București, 2013;
6. Publicații periodice internaționale din domeniul teoriei și practicii expertizei judiciare.
7. Averianova T.V., Stacus V.F., Библиотека судебного эксперта, ISBN 978-5-9916-2509-8, 2013 г.;
8. Ищенко П.П., Специалист в следственных действиях. Уголовно-процессуальные и криминалистические аспекты. Москва, Юридическая литература, 1990 г.;
9. Криминалистическая экспертиза, выпуск У, УІ, Высшая школа МООП СССР, Москва, 1969;
10. Россинская Елена, Галяшина Елена, Настольная книга судьи. Судебная экспертиза, Издательство: Проспект ISBN 978-5-392-13457-1, 2014 г.;
11. Россинская Елена, Галяшина Елена, Судебная экспертиза. Сборник документов, Издательство: Проспект, ISBN 978-5-392-12307-0, 2014 г.;
12. Россинская Елена, Судебная экспертиза. Типичные ошибки, Издательство: Проспект, ISBN 978-5-392-13423-6, 2014 г.;
13. Москвин, Аккредитация в судебной экспертизе. ISBN 978-5-93295-730-1, 2013 г.;
14. SM SR EN ISO/IEC 17025, versiunea 2017;
15. SR EN ISO/CEI 17020:2012.
16. Culegeri de lucrări ale conferințelor naționale și internațional vizând expertiza judiciară;
17. Manual de bune practice ENFSI.

Literatura on-line

1. CATARAGA, O.: articol Privire asupra conceptului de ”metodică” în activitatea de expertiză judiciară în republica Moldova, revista Jurisprudența nr.2 <http://arhiva-studia.law.ubbcluj.ro/articol/729>, UBB, Cluj-Napoca, 2017, data ultimei accesării 19.02.2021.
2. GOLUBENCO, Gh., NEICUȚESCU, O.: articol Considerații privind formarea domeniului științific al expertizei judiciare în România și Republica Moldova

- https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/80-91_4.pdf, data ultimei accesării 13.03.2021.
3. https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/80-91_4.pdf, data accesării 15 mai 2019.
 4. <https://legeaz.net/dictionar-juridic/expertiza-judiciara-cedo> (Expertiza judiciară, principiile reliefate de jurisprudența CEDO), data accesării 15 mai 2019.
 5. (<http://www.ewi.org.uk/>, .Informații preluate de pe site-ul Institutului Experților din Londra), data accesării 30 septembrie 2020 și ulterior
 6. http://www.dca.gov.uk/civil/procrules_fin/contents/parts/part35.htm#3585867 Dispoziții legale preluate de pe site-ul Departamentului pentru Afaceri Constituționale. data accesării 30 septembrie 2020 și ulterior
 7. <https://lib.sale/mejdunarodnoe-pravo-besplatno/zarubejnyiy-opyit-organizatsii-sudebno-106642.html> data accesării 30 septembrie 2020 și ulterior
 8. <https://www.belta.by/interview/view/v-belarusi-unifitsirujut-prava-i-objazannosti-vseh-sudebnyh-ekspertov-6326/> data accesării 30 septembrie 2020 și ulterior
 9. Textul Regulilor de procedură penală a fost preluat de pe site-ul Office of Public Sector Information, <http://www.opsi.gov.uk/cgi>.
 10. (<https://www.belta.by/interview/view/v-belarusi-unifitsirujut-prava-i-objazannosti-vseh-sudebnyh-ekspertov-6326/>)
 11. (http://www.oasis.gov.ie/justice/witnesses/types_of_witnesses.html?la=en)
 12. (<https://helpiks.org/5-111431.html>)
 13. <https://administrare.info/drept/12987-concluziile-expertului-criminalist>, bibliotecă digitală publicat 24 noiembrie 2019
 14. (https://studme.org/181422/pravo/zaklyuchenie_eksperta_otsenka)
 15. (http://old.mpublic.ro/jurisprudenta/publicatii/tendinta_investigatii.pdf;))
 16. <https://www.expertsud.ru/content/view/213/36/>)
 17. <https://martinforaz.com/grazhdanskoe-pravo/komissionnaya-ekspertiza-osobennosti>